

Varför IV?

– ett fritt gymnasieval eller en följd av grundskolans brister?

Marie Hakorinne

Lärarhögskolan i Stockholm
Institutionen för individ, omvärld och lärande

Examensarbete 15 p
Handledare: Bengt Wahlund
Fördjupningsspecialisering i specialpedagogik (41-60 p)
Höstterminen 2007
Examinator: Karin Sandqvist

Förord

Allt som sägs och skrivs har alltid ett krav på en språkligt politisk korrekthet, så även ett skrivet förord. Till en början ansåg jag inte att en C-uppsats, i sitt omfång, var så betydelsefullt att det behövdes ett förord. Efter flera veckors slit av mycket, både roligt och arbetsamt, arbete har jag ändå valt att skriva ett förord. Att knyta ihop hela sin utbildning i en skriftlig och slutgiltig uppgift är ingen lätt uppgift. Vägen dit har inneburit många års studier och personlig utveckling. Under hela min utbildningstid och särskilt under mina veckor med studien har jag många gånger haft anledning att fundera över vem jag är. Både i min person och i min kommande profession men också över vad som är mitt personliga mål med mitt kommande läraryrke. Det mesta av det som ligger till grund för bedömning av en student är baserat på skrift. Det är inte alltid lätt att hålla isär objektiva och subjektiva bedömningar och uttalanden. Särskilt inte i en fråga som ligger varmt om hjärtat. Jag är mer en talande person än en skrivande och kanske just därför har jag fler än en gång upplevt studietiden som mycket arbetsam och krävande. Detta arbete har, för mig betydelsen av att det, stärkt mig i min tro på att det är i de mellanmännsliga mötena som verkligheten blir synlig och utveckling sker. Det som har givit mig mest, rent personligt, under arbetet med undersökningens genomförande har sammantaget varit alla de möten jag har haft med de ungdomar som deltagit i studien. Tyvärr kan många av dessa möten och samtal inte få ta något regelrätt utrymme i arbetet då många av dessa möten som uppstått genom studiens upplägg inte har en empirisk förankring. Fick jag möjligheten att göra om min studie skulle jag absolut basera mitt material på just dessa mellanmännsliga möten och inte på en design som förhindrar att komma till den verkliga och äkta kärnan av hur en människa upplever och har upplevt något. Till sist vill jag varmt tacka alla de elever och ungdomar som genom sitt deltagande gjort denna studie möjlig. Med tanke på mellanmännsliga möten vill jag också ge ett särskilt tack till den ”privata chaufför” jag genom studien haft möjlighet att få lära känna. Jag vill också tacka mina vänner, vilka jag har haft förmånen att få lära känna under min utbildningstid och som stöttat mig även i detta arbete. Hela min familj vill jag också tacka då de, med all säkerhet, är de som i störst utsträckning har fått stötta mig på många olika sätt inte bara under tiden med C-uppsatsen utan under många års studier, med allt vad det innebär.

Ett varmt tack till er alla!

Marie Hakorinne

Sammanfattning

Länge har den utbildningspolitiska intentionen varit att gymnasieskolan ska erbjuda goda möjligheter till vidare studier för ungdomarna inom samhällets alla grupper. Trots detta har alla ungdomar inte den möjligheten då det fortfarande ställs vissa grundkrav på behörighet för tillträdet till gymnasiet. För de elever som under sin grundskoletid inte har tillägnats sig tillräckliga kunskaper för denna grundläggande behörighet finns det individuella programmet. Studien söker svar på frågan om vad det kan vara i grundskolan som gör att vissa elever inte erövrar de kunskaper som krävs för att ha behörighet att söka en önskvärd gymnasieutbildning? Hur ser eleverna själva på sina möjligheter att studera vidare? Hur ser de på framtiden? Hur anser de själva att grundskolan bör vara utformad för att bättre ge de rätta förutsättningarna till fortsatta studier?

Den empiriska studien bygger på två undersökningsmetoder i form av enkäter och intervjuer. Studien har genomförts inom två särskilt utvalda grupper. Dessa grupper representerar dels ett antal elever som nu läser på det individuella programmet och dels ett antal ungdomar som tidigare har läst på det individuella programmet. Resultatet i denna studie visar att det varit under högstadiet som de övergripande skolproblemen varit som störst. Resultaten visar också att det mest vanligt förekommande målet efter avslutat individuellt program var fortsatta studier på ett nationellt program. Resultaten visar även att läs och skrivsvårigheter i huvudsak inte varit orsaken till undersöknings deltagarnas kunskapsbrister.

Nyckelord

Gymnasieutbildning, individuella programmet, IV, grundskolan, skolk, hjälp och stöd, hem och skola, framtiden, möjligheter

Innehåll

Inledning	4
2 Syfte	6
3 Frågeställningar	6
4 Bakgrundsbeskrivning	6
4:1 Gymnasieskolans historik.....	6
4:1:1 Arbetslösheten ökar	7
4:1:3 Införandet av IV	7
4:2 Gymnasieskolan i dag	8
4:3 Vägen till gymnasiet.....	8
4:4 Beskrivning av IV och dess olika delar	9
4:4:1 Programinriktat individuellt program	10
4:4:2 Individuella lärlingsprogrammet	10
4:4:3 Introduktionskurser för invandrare inom individuella programmet.....	10
4:4:4 Elever på IV	10
5 Teoretisk bakgrund	11
6 Metodbeskrivning	14
6:1 Två delar i det empiriska materialet.....	14
6:1:1 Kvantitativa studien	15
6:1:2 Kvalitativa studien	15
6:2 Motiv till val av metod	15
6:3 Studiens uppläggning i stort.....	15
6:3:1 Pilotstudien	15
6:3:2 Undersökningsgrupper och urval	16
6:4 Undersökningens genomförande och bearbetning	17
6:4:1 Enkätundersökningen	17
6:4:2 Intervjustudien	18
7 Etiska aspekter	18
7:1 Informationskravet	19
7:2 Samtyckeskravet.....	19
7:3 Konfidentialitetskravet	19
7:4 Nyttjandekravet	20
8 Resultat	20
8:1 Frågeställning 1 i studien:	20
Del 1 i enkäten: fråga 1 och 4, orsak	20
Del 1 i intervjuguiden: orsak.....	21
8:2 Frågeställning 2 i studien:	21
Del 2 i enkäten: fråga 7-11, skolk	21
Del 2 i intervjuguiden: skolk	21
Del 3 i enkäten, fråga 12-18: hjälp och stöd i hem och skola.....	22
Del 3 i intervjuguiden: hjälp och stöd i hem och skola	22

Del 4 i enkäten, fråga 19-30: självständighet och inflytande	23
Del 4 i intervjuguiden: självständighet och inflytande	24
Del 5 i enkäten: fråga 31-33, bäst och sämst med grundskolan, hur borde grundskolan vara?.....	26
Del 5 i intervjuguiden: bäst och sämst med grundskolan, hur borde grundskolan vara?... 26	
8:3 Frågeställning 3 i studien	27
Del 1 fråga 2,3, 5 och 6 i enkäten: mål, framtid och möjligheter.....	27
Del 5 i intervjuguiden: mål, framtid och möjligheter	27
9 Analys.....	28
10 Slutsats och diskussion	31
Referenser.....	33
Litteratur.....	33
www.skolverket.se	33
www.gymnasieguiden.se	33
Bilagor: 4 stycken	34
Bilaga 1: Enkäten.....	34
Bilaga 2: Intervjuguiden.....	39
Bilaga 3: Missivbrev till undersökningsdeltagarna	40
Bilaga 4: Missivbrev till intervjudeltagarna.....	42

Inledning

Att skapa vidareutbildnings möjligheter på lika villkor för alla och i alla samhällsklasser har, i Sverige, länge varit ett viktigt utbildningspolitiskt mål.

I en mål- och resultatstyrd skola som skall representera en skola för alla, pressas eleverna dessutom under hela grundskolan av att de måste uppnå godkänt i år 5 och år 9. Under högstadietiden bör de även bilda sig en uppfattning om vilket program de vill läsa på gymnasiet. Hur mycket påverkar allt detta elevernas gymnasieval? Hur upplevs pressen av den som av olika anledningar har det svårt med skolarbetet? En skola för alla betyder i praktiken en skola som skall tillgodose samtliga elevers olika behov. Det låter fantastiskt men verkligheten visar ofta att detta är ett uppdrag som är svårt att genomföra och ett samhälleligt krav som kan vara svårt att uppfylla.

Kvalitetsstudier genomförda på svenska grundskolor sedan genomförandet av Lpo-94¹ visar att allt för många elever lämnar grundskolan utan fullständiga betyg i behörighetsämnen². Skolverket skriver i en redovisningsrapport om det individuella programmet³ att andelen elever med individuella program har varit relativt stabil sedan 1999. (Skolverket: Dnr 2006:03130) Samtidigt ger dock rapporten kritik till dagens skola och menar att utifrån det individuella programmet som utgångspunkt är det tydligt att dagens skola med ett heterogent elevunderlag inte förmått att tillgodose alla elevers behov. Under läsåret 2006/07 var det 28.731 gymnasieelever totalt som läste på IV. I förhållande till det totala antalet gymnasieelever under samma period utgör andelen elever på IV 7 %. Drygt hälften av dessa elever kommer direkt från grundskolan. (Skolverket: Dnr 2006:03130)

Den utbildningspolitiska intentionen i Sverige har länge präglats av en stark ambition att ”överbrygga” klyftan mellan de teoretiska och praktiska gymnasieutbildningarna. Flertalet utredningar och gymnasie reformer har tidigare inte lyckats åstadkomma mer än

¹ Beteckningen är en förkortning av: Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Gällande från och med 1994.

² Behörighetsämnen är de tre s.k. ”kärnämnen” Svenska/svenska som andra språk, engelska och matematik. Lägst godkänt i samtliga tre är ett krav för tillträde till nationellt gymnasieprogram.

³ Individuella programmet benämns fortsättningsvis i texten med förkortningen: IV.

organisatoriska förändringar. 1991 års gymnasiereform genomfördes med Lpf-94⁴ och sett ur ett utbildningspolitiskt perspektiv, är genomförandet rent teoretiskt den reform som kommit närmast den utbildningspolitiska intentionen. Men frågan kvarstår vad har reformen inneburit sett ur ett individperspektiv i ett utbildningssystem med en grundskola och ett gymnasium för alla?

Mitt motiv till att genomföra denna studie är att söka reda på hur eleverna själva ser på frågan om det individuella programmet är ett resultat av alla skolproblem eller om det är en möjlighet till en nystart i utbildningssammanhang. Skolan och dess verksamhet är ständigt satt under lupp och har alltid varit ett hett diskussionsämne bland beslutsfattare, verksamma lärare, skolledare, allmänpolitiker, elever, föräldrar, studenter inom högre studier och i media. Dock är det sällan eleverna/ungdomarna själva som hörs. Efter att själv ha en, som jag ser det, misslyckad grundskola i bagaget samt två döttrar med liknande erfarenheter har jag kommit att intressera mig för vad IV eventuellt kan bidra med men som uppenbarligen inte grundskolan lyckats med. Vart kan jag söka svaret på den frågan? Jo, bland de elever som har erfarenheten av IV. Under årens lopp har jag mött många ungdomar som upplevt och vittnat om stora besvikelser över sin grundskoletid. Dock har jag tidigare aldrig haft möjligheten att göra något av den information jag fått i dessa möten. När jag nu står inför ett avslut i min lärarutbildning och skall skriva min C-uppsats vill jag därför ta chansen att fördjupa mig i mina frågor och funderingar, kring detta. Samtidigt vill jag även passa på att ge, om än en mikroskopisk del, av dessa ungdomar en röst utåt. Vad är det som gör att så många elever tappar sin studiemotivation under grundskoletiden, att de blir så kallade ”lågpresterande” elever. När i grundskolan tappade dessa elever sin studiemotivation och varför? Hur ser de på sin framtid gällande vidareutbildning nu jämfört med det år de avslutade grundskolan? Finns det eventuellt en önskan om att hellre ha ett arbete än att fortsätta att studera direkt efter avslutad grundskola? Kort sagt, vad upplever de själva har gått fel och hur skulle de ha önskat att grundskolan fungerade?

⁴ Betäckningen är en förkortning av: Läroplan för de frivilliga skolformerna – Gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, statens skolor för vuxna och vuxenutbildningen för utvecklingsstörda. Gällande från och med 1994.

2 Syfte

Syftet med studien är att söka reda på varför några elever som går på individuella programmet går där, samt hur de upplever att deras tidigare skolgång varit. Vidare är syftet med studien också att söka reda på om några av de elever som idag läser på IV och några av de elever som har läst på IV har några gemensamma beröringspunkter i fråga om sina upplevelser av grundskoletiden och deras syn på framtiden.

3 Frågeställningar

- Varför läser/läste ungdomarna på individuella programmet och inte på ett nationellt program?
- Hur ser eleverna/ungdomarna på sin grundskoletid?
- Hur ser de på framtiden som elev/tidigare elev på individuella programmet?

4 Bakgrundsbeskrivning

Förekomsten av det individuella programmets funktion att vara en ”språngbräda” för att underlätta övergång och skapa motivation till vidare gymnasiala studier har en lång och betydande utbildningspolitisk historia. (Myndigheten för skolutveckling 2006:56)

4:1 Gymnasieskolans historik

Med införandet av grundskolan 1962 ökade efterfrågan på fortsatt utbildning. En yrkesutbildningsutredning tillsattes därför 1963. Fackskolan inrättades som ytterligare en gymnasial skolform 1965. Fackskolan skulle bidra till att fler studenter skulle ledas mot yrkesinriktade studier på mellannivå inom vård, ekonomi och teknik. Detta bidrog i sin tur till att yrkesskolan i större utsträckning blev en renodlad yrkesutbildning utan möjligheter till vidareutbildning. Den yrkesutbildningsberedning som tidigare hade tillsatts hade redan varnat för att detta eventuellt skulle komma att bli resultatet. För att

förhindra detta föreslog beredningen en sammanslagning av de tre skolformerna på sekundärnivå, till en gemensam gymnasieskola. 1970 hade ännu inte den önskvärda integrationen mellan olika utbildningsvägar slagit igenom. Med anledning av detta genomfördes därför ytterligare en gymnasiereform för att ”överbrygga” glappet mellan teoretiska och praktiska studier. (Hultqvist 2001)

4:1:2 Arbetslösheten ökar

I mitten av 1970-talet hade arbetslösheten bland ungdomar ökat kraftigt och kravet på utbildning var något som ökade bland arbetsgivarna. 1976 var läget på arbetsmarknaden så ansträngt att kommunernas skolor och arbetsförmedlingarna tilldelades ansvaret att under två år följa upp de ungdomar som slutat grundskolan. (Myndigheten för skolutveckling 2006:56) Ännu en gymnasieutredning tillsattes 1976, utredningens uppgift var denna gång att presentera ett förslag som bidrog till att utjämna sociala och könsmissiga skillnader vid rekryteringen till gymnasiet. Det förslag som utredningen presenterade byggde på att de allmänna och praktiska ämnena skulle integreras inom vardera tre utbildningsområden. (Hultqvist 2001)

Under den tidigare delen av 1980-talet delade fortfarande arbetsförmedlingen och kommunernas skolor det gemensamma ansvaret över de omyndiga ungdomar, som saknade sysselsättning. 1983 tilldelades skolan ett ännu tydligare ansvar för dessa ungdomar. Skolans ansvar förstärktes ytterligare genom tillkomsten av en bestämmelse vars uppgift var att 16- och 17 åringar skulle prioriteras i rekryteringen till gymnasiet. En bit in på 1990-talet blev det utbildningspolitiska målet, än en gång och då i en tydligare form, att slå fast visionen och strävan mot att alla ungdomar skulle få en fullständig gymnasieutbildning. Detta kom att leda till att samtliga kommuner i dag är skyldiga att erbjuda alla ungdomar, fram t.o.m. den sista juni det år ungdomar uppnår åldern 20 år. Bestämmelserna betyder i praktiken att kommunerna har ett ansvar att kunna erbjuda ungdomar möjligheter till utbildning i form av individuella och lämpliga åtgärder. (Myndigheten för skolutveckling 2006:56)

4:1:3 Införandet av IV

Gymnasiereformen 1991 var den reform som slutligen, i juli 1992, ledde till införandet av det individuella programmet på gymnasiet. Generellt sett skiljer sig IV från övriga program då innehållet i programmet inte genom lag och förordning är reglerat. Motivet

för detta är att IV ska utgöra ett särskilt stöd för de elever som inte har kommit in på ett nationellt gymnasieprogram eller hoppat av från ett påbörjat nationellt program. Denna skillnad gör IV unikt i sin form och sett ur detta perspektiv förtydligas att IV generellt sett inte är ett sökbart program. (Hultqvist 2001) samt (Myndigheten för skolutveckling 2006:56)

4:2 Gymnasieskolan i dag

Gymnasieskolan erbjuder idag 17 olika nationella program, förutom IV. Ur ett specialpedagogiskt perspektiv kan IV ses som ett kompensatoriskt program för de elever som inte, av olika orsaker har kommit in på ett nationellt program. (Myndigheten för skolutveckling 2006:56) Samtliga 17 nationella gymnasieprogram finns inte att tillgå på varje enskild gymnasieskola eller i varje kommun. Därför kan utbudet av nationella program skilja sig mellan kommuner och län. Under läsåret 2005/06 var det totala antalet elever som läste på kommunala gymnasier 309 300 elever. De två största gymnasieprogrammen är samhällsprogrammet och naturprogrammet följt av IV. (SCB, På tal om utbildning 2006) Både samhällsprogrammet och naturprogrammet är renodlat teoretiska program och de resterande 15 nationella programmen har en mer yrkesförberedande karaktär. Som exempel kan nämnas: Barn och fritidsprogrammet, Industri programmet, Estet programmet med flera. Det gemensamma för samtliga nationella program är att förutom karaktärsämnen ingår även studier i traditionella grundämnena så som matematik, svenska, engelska, samhällskunskap, historia och natur orienterande ämnen. Samtliga av dessa ämnen läses i olika nivåer, beroende på vilket nationellt gymnasieprogram eleven läser.

4:3 Vägen till gymnasiet

Sent på hösten alternativt vid starten av vårterminen i år 9 gör eleverna ett första val av gymnasieprogram. Det betyder att eleverna i sin första ansökan söker till gymnasiet på det preliminära meriterande betyget de har från höstterminen i år 9. Sista ansökningsdag för den första ansökan är vanligtvis den första februari. Detta kan dock skilja mellan olika kommuner och är då ofta i stället den femtonde februari. Runt omkring den femtonde april får eleverna ett preliminärt antagningsbesked. Fram till och med den tolfte maj görs en sista ansökan alternativt ett omval, om eleven så önskar. Den andra juni skickar grundskolorna elevernas betyg till respektive gymnasieintag. Under

sommarlovet runt den första juli får eleven ett definitivt besked, på sin ansökan. Reservintag görs från och med den fjärde augusti. Datum för reservintag kan variera mellan olika kommuner och olika län då tiden för skolstart varierar mellan dessa.⁵ Gemensamt för inträdet till samtliga nationella program är, förutom betygens medelvärde, ett krav på lägst godkänt i svenska/svenska som andra språk, engelska och matematik.⁶ I praktiken betyder det att om eleven har betyg i andra ämnen men saknar betyg i något utav dessa ”kärnämnen” saknas behörighet för studier på nationellt program. Dessa behörighetsregler genomfördes hösten 1998. För de elever som saknar godkänt i de så kallade ”kärnämnen” erbjuder IV en individualiserad undervisning som är anpassad efter deras förutsättningar och behov. (Hultqvist 2001)

4:4 Beskrivning av IV och dess olika delar

”IV är ett gymnasieprogram som är avsett att vara en preparand kurs för elever med bristande förkunskaper från grundskolan.” (Hultqvist 2001, s.90)

Att läsa på IV kan i praktiken betyda att eleverna kan läsa både grundskolans kärnämnen och gymnasiets A-kurser samtidigt. Studiegång och takt bestäms gemensamt mellan elev och lärare helt utifrån individuella förutsättningar. Även studietiden på IV kan variera utifrån individuella behov. Det vanligaste är att eleverna läser ett läsår på IV för att sedan övergå till ett nationellt program eller arbete. Studier på IV ger även möjligheter till praktik, kombinerat med studier i ”kärnämnen”. Praktiken erbjuder förutom motivation även en möjlighet att få lärostoffet konkretiserat och kopplat till en verklighet där eleven lättare kan känna igen sig. Grundtanken med praktik är även att skapa studiemotivation hos eleven, som genom att praktiskt delta i arbete också tillägnar sig arbetslivserfarenhet, referenser och en utveckling i både självförtroende och självkänsla. Generellt sett kan sägas att även arbetsmetoderna och bemötandet av eleven på IV också syftar till att möjliggöra för eleven att stärka sitt självförtroende. Grundprincipen är att motivera eleven till fortsatta studier och underlätta övergången mot ett nationellt program. (Hultqvist 2001)

⁵ Källa: Gymnasieguiden (hämtad på nätet via Google 2007-12-16) länk: Viktiga datum.

⁶ I dagligt tal i grundskolan representerar dessa tre ämnen de ämnen som vanligen benämns med begreppet ”kärnämnen”

4:4:1 Programinriktat individuellt program

Inom IV-programmet erbjuds ett flertal olika studievägar och program för elever som av olika anledningar har svårt att hitta rätt inom det sekundära utbildningsväsendet. Ett av dessa är programinriktat individuellt program.⁷ PRIV har varit en alternativ studiegång inom IV-programmet sedan 1999. Att vara inskriven elev på IV och läsa PRIV betyder i praktiken att elever kan läsa behörighetsgivande ämnen på IV parallellt med att eleven läser på ett yrkesinriktat nationellt program. (Hultqvist 2001)

4:4:2 Individuella lärlingsprogrammet

Inom IV ryms även det individuella lärlingsprogrammet, även kallat lärlingsutbildningen.⁸ IVLL genomförs i kombination med studier i ”kärnämnen”. Studietiden på IVLL omfattas av tre årskurser. I praktiken betyder det att IVLL är en yrkesutbildning i ett företag inom ramen för ett anställningsförhållande. IVLL är en mycket liten del inom IV. Orsaken till detta är att det aktuella arbetsmarknadsläget inte bidrar med särskilt stort utrymme för lärlingsanställningar. (Hultqvist 2001)

4:4:3 Introduktionskurser för invandrare inom individuella programmet

Introduktionskurs för invandrare⁹ är en förberedande studiemöjlighet för elever med invandrabakgrund och som behöver förbättra sina kunskaper i svenska för att klara studier på ett nationellt gymnasieprogram. De elever som läser IVIK på IV läser som regel endast ämnet svenska som andra språk, för att efter ett läsår gå vidare på ett nationellt gymnasieprogram. (Myndigheten för skolutveckling 2006:56)

4:4:4 Elever på IV

Det är således inte bara elever med, i huvudsak, tidigare skolsvårigheter som läser på IV. Där går även elever som är osäkra på sitt val av nationellt program, elever som påbörjat ett nationellt program s.k. ”avhoppare” men som vill byta program mitt i ett läsår. De elever som har annat modersmål och som kommit till Sverige under senare delen av sin grundskolegång går också på IV. På IV går även elever som inte klarat

⁷ Den allmänna förkortningen av programinriktat individuellt program är: PRIV som också fortsättningsvis kommer att användas i texten.

⁸ Den allmänna förkortningen av det individuella lärlingsprogrammet/lärlingsutbildningen är: IVLL som också fortsättningsvis kommer att användas i texten.

⁹ Den allmänna förkortningen för introduktionskurs för invandrare är: IVIK som också fortsättningsvis kommer att användas i texten.

betygskonkurrensen s.k. ”inväntare” till ett nationellt program samt elever som inte är motiverade att söka ett nationellt program men som inte heller har lyckats skaffa sig ett arbete. Sammantaget bidrar de olika möjligheter som den svenska gymnasie modellen erbjuder att variationen gällande ålder, orsak, studieupplägg och mål med läsåret på IV representerar en stor variation. (Hultqvist 2001)

5 Teoretisk bakgrund

”Det finns egentligen lika många skolor som det finns elever, eftersom var och en uppfattar skolan och skolsituationen på sitt speciella sätt.” (Andersson 1999, s 23.)

Andersson (1999) ställer sig mycket kritisk till den svenska skolan. Andersson menar att kvalitetsmässigt håller den måttet internationellt sett men ställt mot skolans egna styrdokument uppfyller den inte kravet. Det finns elever som upplever skolan som något positivt men det finns även elever som under en stor eller större del går genom grundskolan och upplever vantrivsel. Många av dessa elever anser att skolan är ointressant, trist och enformig. Vanligt är också att dessa elever bär på en känsloupplevelse av att lärarna inte bryr sig om dem och kontakten mellan elev och lärare är, i dessa fall, sällan särskilt bra. Det är också vanligt att dessa elever upplever att det de är bra på varken uppskattas eller ryms inom skolans ramar. För dessa elever blir det kontakten med kamraterna som blir det enda positiva med skolan. Faktorer som dessa är den vanligaste förekommande anledningen till skolk, menar Andersson. En vanlig missuppfattning inom skolan, när det gäller elevers vantrivsel är att det beror på elevernas privata situation och inte på skolan. (Andersson 1999)

Den moderna utvecklingsekologiska psykologins synsätt har sin utgångspunkt i att både individen själv och den miljö som omger individen har lika stor påverkan på utvecklingsprocessen. Båda dessa måste samspela med varandra för att utvecklingsprocessen ska gå framåt. Andersson menar att utifrån detta perspektiv finns det ett antal påverkbara faktorer som talar för att den vantrivsel som ”skolhatarna”¹⁰ upplever inte går att finna endast hos dem själva. Elevsammansättningen, lärarkollegiet, skolledaren, skolatmosfären och utbildningspolitiska beslut är faktorer som var och en

¹⁰ Anderssons eget begrepp för definitionen av elever med en negativ upplevelse och syn på sin skolsituation.

för sig, eller alla tillsammans kan utgöra påverkbara faktorer för vantrivsel i skolan.
(Andersson 1999)

Den utvecklingsekologiska modellen utvecklades av den rysk- amerikanska psykologen Uri Bronfenbrenner. Ett starkt intresse för individen i relation till samhället har engagerat Bronfenbrenner. Efter flertalet studier inom området utvecklade han, under senare hälften av 1970-talet den utvecklingsekologiska modellen. Bronfenbrenners teori om miljöns inverkan på individens utveckling vänder sig mot den traditionella psykologin som mera söker svar på problemen hos individen själv. Bronfenbrenners förklaringsmodell omfattas av fyra olika system som omger individen.

(Hwang, P. & Nilsson, B. 1995).

- *Mikrosystemet* är den miljö som närmast omger en individ, ”närmiljön”. I närmiljön ryms bl.a. familjemedlemmar, vänner, grannskap, skola/förskola/fritids, arbete, fritidsintressen.
- *Mesosystemet* är det system där kopplingar sker mellan exosystemet och mikrosystemet. Här samspelar, nära relationer, roller och sociala situationer med varandra.
- *Exosystemet* är det system som inrymmer de miljöer individen själv inte är aktiv i men som indirekt påverkar individens närmiljö, t.ex. släkt, grannar, familjens vänner, välfärdssystemet, föräldrarnas arbetssituation o.s.v..
- *Makrosystemet* inrymmer samhällets generella struktur och kulturella normer och värden t.ex. politiska beslut och myndighetsutövanden o.s.v..
- *Kronosystemet* är det system som sammantaget omger de fyra systemen och som kan beskrivas vara en ytterligare dimension i den utvecklingsekologiska modellen.

Kronosystemet är den tidsfaktor som inrymmer och direkt påverkar individens liv. Då den utvecklingsekologiska modellen utgår ifrån att individ och miljö samspelar anses tidsfaktorn vara viktig då både individ och miljö förändras med tiden. En förändring kan ske hos individen eller i omgivningen och Bronfenbrenner menar att oavsett vart förändringen har sitt ursprung så påverkas individens utveckling. (Hwang, P. & Nilsson, B. 1995).

Andersson (1999) menar att sett ur detta perspektiv blir det också tydligt att skolan måste samspela med verkligheten som omger den. Ska skolan förmedla kunskaper som har ett starkt värde, kommer till någon nytta och därmed också blir intressant för eleverna. Blir det nödvändigt med ett förändrat kunskapsinnehåll i skolan som är mer anpassat för den tid vi lever i. Att söka historiska rötter är viktigt menar Andersson men kulturarv är något som är flytande då det ständigt förändras av den pågående tiden.

Enkvist (2001) ställer sig kritisk till, efter att ha studerat idé bakgrunden till dagens pedagogiska modeströmningar, att skolan i dag inte lägger mer fokus på att bidra med bättre möjligheter för eleverna att tillägna sig faktakunskaper i samspel med andra. I en tid där datorerna och självständigheten är ledande finns risk för att samarbetsinlärning och socialt samspel blir eftersatt. Enkvist menar att ett alltför självständigt arbetssätt påverkar den goda relationen mellan lärare och elev negativt. Vidare menar Enkvist att det i slutänden är eleverna som betalar priset för detta. Eleverna behöver i stället få större möjlighet att träna sin koncentrationsförmåga, begreppsuppfattning, kommunikation och sin lästräning. (Enkvist 2001)

Dalin (1994) har sitt ursprung i Norge och talar därmed utifrån bilden av den norska skolan. Dalin menar att ungdomarna i dag befinner sig i en livssituation där förändringar sker i en mycket snabb hastighet. Många elever, i större utsträckning i dag än tidigare, lever i en privat situation där de utsätts för stora påfrestningar. Skolan kan inte bara räkna med att det är motiverade och arbetsvilliga elever de ska möta. Dalin menar att om skolan inte vet något om den faktiska livssituationen som eleven befinner sig i så blir det som skolan förmedlar allt för ytligt. Det viktigaste i ett utbildnings sammanhang är motivation och engagemang och Dalin menar att för det krävs ett möte och en efterfrågan. Det är skolans ansvar att frambringa detta möte så att det uppstår en efterfrågan. Det sociala kapitalet som utgör ungdomens beredskap för att kunna tillägna sig kunskaper i skolan är i dag reducerat, så ser det ut i de flertalet industrialiserade länder. Vidare menar Dalin att skolan har fått starka konkurrenter om ungdomars uppmärksamhet inte minst i form av elektronisk media. För ett stort antal elever är det skolan erbjuder inte tillräckligt. Även i den norska skolan är det ett stort antal elever som befinner sig i en skolsituation där de behöver särskilt stöd och det är många ungdomar som blir arbetslösa efter det att de lämnat skolan. (Dalin 1994)

Hultqvist (2001) ställer i sin avhandling: *Segregerande integrering – en studie av gymnasieskolans individuella program* frågan om lösningen på problemen, med den ökade andelen elever till IV, är att införa ett extra år i grundskolan. Fler av de verksamma lärarna och skolledarna i den undersökta verksamheten svarade att det är grundskolans sak att ta hand om dem. Vid den tid då Hultqvists studie genomfördes såg den totala bilden ut enligt följande: 1999 var andelen elever som gick på IV 6 %. Läsåret 1999/2000 var andelen 9 %. Av totalt 17.741 inskrivna elever på IV läsåret 1998/99 kom hälften av dessa från gymnasieskolan. En positiv siffra i detta är dock att

tidigare studier visar att denna grupp är de som i störst utsträckning går från ett läsår på IV till ett nationellt gymnasieprogram. (Skolverkets rapport 93, s.14. i Hultqvist 2001)

Resultaten i Hultqvists studie visar tendenser som tyder på att elever som tidigare har påbörjat ett nationellt program men senare ”hoppat av” och omplacerats till IV sällan fullföljer en gymnasieutbildning.

”Att enbart se det individuella programmet som en möjlighet att kompensera för bristande förkunskaper, vore att misskänna den makt som skolan har att definiera elever som framgångsrika och mindre framgångsrika.” (Hultqvist 2001, s.187)

I sin analys belyser Hultqvist de skillnader eleverna på IV mött både i relation till övriga nationella program men också i relation till hur eleverna själva ser på, genom sina erfarenheter, vad en skola för dem utgör sig att vara. Hultqvist fann att många av eleverna inte riktigt uppfattade IV som en skola. Några av eleverna var förvånade över att inte läxor förekom medan andra var lättade över detta. Just det menar Hultqvist är paradoxalt, de elever som är skoltrötta vill ändå möta någon form av krav. Läxor, läroböcker, fasta och tydliga tidsangivelser utgör en stark traditionell norm för vad begreppet skola står för. I detta sammanhang då det blir så tydligt vad skola inte är blir även skillnaden mellan vi och dom, ”de annorlunda” också mycket tydligt. De elever som går på IV har alla helt olika orsaker till att de går där. De har dessutom helt individuella studiegångar, kan även skilja sig i ålder. Det enda gemensamma för denna heterogena grupp är behovet av ett extra år på gymnasiet. (Hultqvist 2001)

6 Metodbeskrivning

6:1 Två delar i det empiriska materialet

Studiens två delar, enkätundersökning och intervjustudier, förenas genom syftet att söka reda på varför deltagarna i studien läser/läste på IV samt hur de upplevt sin grundskoletid. Intentionen har varit att söka efter gemensamma nämnare och beröringspunkter mellan dessa båda urvalsgrupper, utifrån undersökningens tre frågeställningar. Varför läser/läste ungdomarna på individuella programmet och inte på ett nationellt program? Hur ser eleverna/ungdomarna på sin grundskoletid? Hur ser de på framtiden som elev/tidigare elev på individuella programmet?

6:1:1 Kvantitativa studien

Den kvantitativa delen av undersökningen är en enkätstudie. Frågorna i enkäterna är besvarade av 26 stycken elever som i dagsläget läser på IV. Totalt innehåller enkäten fem delar som samtliga belyser studiens tre frågeställningar. Enkätens utformning är, i huvudsak, baserad på ett antal flervalfrågor med viss möjlighet att komplettera svaren. Den femte och avslutande delen i enkäten består av tre öppna frågor.

6:1:2 Kvalitativa studien

Den kvalitativa delen i undersökningen utgörs av enskilda intervjuer med fyra ungdomar som tidigare har läst på IV. Intervjuerna har genomförts i en halvstrukturerad form med en kategoriserad intervjuguide som underlag för frågeställningar och med ljudupptagning som underlag för vidare bearbetning.

6:2 Motiv till val av metod

Val av upplägg och metod motiveras med att syfte och frågeställning kräver såväl bredd som djup. Kombinationen av de båda metoderna enkät och intervju har gjort det möjligt att uppfylla de båda kraven. Intentionen har varit att söka efter eventuella beröringspunkter mellan de elever som nu går på IV och de ungdomar som tidigare har gått på IV.

6:3 Studiens uppläggning i stort

I studien har två metoder använts vid insamlingen av det empiriska materialet, halvstrukturerad intervju samt enkätundersökning. Enkäten har först genomgått en prövning i en mindre grupp. De halvstrukturerade intervjuerna har genomförts med en intervjuguide som underlag för frågeställningar. Denna intervjuguide har konstruerats utifrån enkäten.

6:3:1 Pilotstudien

Enkäternas utformning har först genomgått en prövning, i en pilotstudie¹¹. Denna prövning av enkäten har genomförts i form av en mindre pilotstudie. Sex stycken, för mig redan kända, ungdomar har fått svara på enkäten. Ingen av deltagarna i pilotstudien har genomfört sin gymnasieutbildning på IV. Dock har de det gemensamt att de har

¹¹ Rekommenderas av Bryman, A. (2006)

avslutat sin grundskolegång i Sverige och tillhör också samma generation som de två urvalsgrupperna som ingår i den empiriska studien. Testgruppen har bidragit med mycket bra feedback och konstruktiv kritik, när det gäller så väl innehåll som konstruktion av frågor. De ändringar som har gjorts i enkäten efter genomförandet av pilotstudien har varit av mindre karaktär. Som exempel för detta kan nämnas tillägg av svarsalternativ samt fler uppföljningsfrågor. I övrigt gav gruppen uttryck för att de upplevde frågorna som raka och uttömmande. *”Man ville berätta mer.”* *”Fick en att tänka efter och se en helhet.”* *”Kul att någon vill lyssna, sällan någon riktigt äkta lyssnar och är intresserad.”* Uttalanden som dessa har gjort att jag efter genomförandet av pilotstudien ansett enkäten som användbar, för datainsamling av det empiriska materialet.

6:3:2 Undersökningsgrupper och urval

Val av gymnasieskolor är gjorda utifrån ett så kallat ”bekvämlighetsurval”.¹² Motivet att använda denna form av val är för det första att den ena gymnasieskolan är lättillgänglig, rent geografiskt, då den är placerad i mitt partnerområde. Den andra gymnasieskolan är placerad i ett område där jag genom privata kontakter erbjudits logi under genomförandet av enkätstudien. De båda skolorna är belägna i relativt små kommuner dock är skillnaden i kommuninvånarantal mycket stor. Den ena kommunen har ca.21.000 invånare och den andra har ca.7.000 invånare. Då de båda kommunerna har det gemensamt att det geografiska området är präglad av en mer lantlig miljö finns många samhällskulturella likheter men med stora kulturella variationer inom upptagningsunderlaget, både när det gäller elevantal och etniskt ursprung.

I enkätundersökningen är det sammantaget 26 stycken elever som läser på IV som deltagit i enkätundersökningen. Samtliga elever i enkätundersökningen är födda 1990-91. Dessa totalt 26 elever är fördelade på två gymnasieskolor enligt följande. I den större kommunen är det totalt 35 elever inskrivna på IV, i någon form, varav 15 utav dessa deltar i undersökningen. Den mindre kommunen har totalt 19 elever inskrivna på IV, med olika studievägar. Totalt var det 11 elever utav dessa som deltog i studien. Sammantaget för de båda skolorna var det 28 elever som inte deltog. Detta bortfall är att

¹² Bekvämlighetsurval är det begrepp Bryman, A. (2006) använder för att beskriva det urval forskaren finner det enklast eller har störst möjlighet i att använda för att få tillgång till det empiriska materialet.

betrakta som naturligt då större delen av dessa elever, vid genomförande tillfället, var på praktik och resterande var frånvarande, av andra orsaker.

Intervjudeltagarna är fyra ungdomar i ålder mellan 20 och 22 år. De fyra intervjudeltagarna har jag fått kontakt med genom annan gemensam kontakt, ett så kallat ”snöbollsurval”.¹³ Motivet för val av den här urvalsgruppen är att då dessa ungdomar tidigare gått på IV nu befinner sig i en annan fas i livet och därmed kan bidra med hur det gått för dem efter avslutat individuellt program.

6:4 Undersökningens genomförande och bearbetning

De båda skolorna, där enkätundersökningen genomförts, har först kontaktats via mail. I första hand har jag kontaktat rektor på berörda skolor för att göra en förfrågan om det finns intresse av att delta i studien. I de båda skolorna har rektor, genom att vidarebefordra detta till berörd lärare, givit sitt medgivande till medverkan och en kontakt mellan mig och ansvarig lärare på IV upprättades.

Kontakten med de ungdomar som ingår i intervjustudien har först tagits via telefon. Vid detta första samtal har ungdomarna givit sitt tillstånd att medverka i studien. Samtidigt har tid och plats för genomförandet gemensamt bestämts. Även information om ljudupptagning av intervjuerna delgavs vid detta tillfälle.

6:4:1 Enkätundersökningen

Enkätundersökningen har genomförts under schemalagd skoltid i skolan samt på ett fåtal av elevernas praktikplatser. Jag har själv varit närvarande och presenterat studien samt enkätens upplägg för eleverna. Vid detta tillfälle är det också jag själv som samlat in de ifyllda enkäterna. Enkätens¹⁴ innehåll fördelar sig på fem delar. Frågorna i den första delen av enkäten handlar i huvudsak om orsak, mål och möjligheter. Den andra delen handlar om skolk. Den tredje om hjälp och stöd i hem och skola. Den fjärde handlar om självständighet och inflytande. Den femte och sista delen handlar om

¹³ Snöbollsurval är det begrepp Bryman, A. (2006) använder för att beskriva det urval forskaren finner det enklast eller har störst möjlighet att använda för att få tillgång till det empiriska materialet. I detta fall betyder det att genom en befintlig kontakt har jag upprättat kontakt med tre av informanterna och en av dessa har ytterligare hjälpt mig att upprätta kontakt med en informant.

¹⁴ Bilaga 1: Enkäten

elevens totala uppfattning om grundskoletiden. En stor del av inspirationen till både frågor och upplägg i enkäten har jag fått genom litteratur: Andersson, B-A. (1999), Dalin, P. (1994), Enkvist, I. (2001) och Lpo-94. I bearbetningen av enkäterna har två olika sorteringar och sammanställningar gjorts. I den första sorteringen har resultaten ordnats efter skola och kön. I den andra sorteringen har resultaten sorterats per skola samt förts samman i en gemensam total. På liknande sätt har resultaten av de öppna frågeställningarna behandlats. Där efter har de grupperats och förts samman.

6:4:2 Intervjustudien

Enligt informanternas önskemål om tid och plats för genomförandet har intervjuerna genomförts hemma hos mig, på eftermiddagen då ungdomarna slutat sin arbetsdag. Vid genomförandet av intervjuerna har samtliga intervjudeltagare gett sitt godkännande till ljudupptagning. Intervjuerna har genomförts enskilt med varje deltagare och har haft formen av en halvstrukturerad intervju. Då den halvstrukturerade intervjun ger samtalsparterna ett större och friare utrymme inom frågeställningarna än en strukturerad intervju har jag inte ansett att en förprovning av intervjuguiden, i detta sammanhang har varit nödvändig eller ens möjlig. En intervjuguide¹⁵ har legat som grund för den halvstrukturerade intervjun. Intervjuguiden har framarbetats utifrån frågeställningarna i enkäten och i likhet med enkäten är den rubricerad i fem delar. Insamlat ljudmaterial har renskrivits ordagrant med undantag för sådant som skratt, suckar och långa pauser. Efter renskrivning har intervjuerna bearbetats genom att belysas och sammanföras med enkätens olika delar och studiens tre frågeställningar.

7 Etiska aspekter

För att säkerställa att jag tagit hänsyn till de etiska aspekterna har jag använt mig utav Vetenskapsrådets *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. (2002).

¹⁵ Bilaga 2: Intervjuguiden

7:1 Informationskravet

Ett första steg för att uppfylla informationskravet har gjorts i ett missivbrev¹⁶ adresserat till rektor på de båda gymnasieskolorna. Denne har vidarebefordrat informationen till läraren för klassen/gruppen. Slutligen har jag själv presenterat syftet med studien samt frågeställningarna för eleverna vid genomförandet av enkätstudien. Samtliga respondenter har också vid denna tidpunkt delgivit muntlig information om det frivilliga deltagandet. För de som deltagit i intervjustudien har informationen givits skriftligt¹⁷ i form av missivbrev samt muntligt vid förfrågan om ljudupptagning. Samtliga deltagare i de båda studierna har även fått information om att vissa citat kan komma att användas samt att uppsatsen i färdigt format publiceras i Lärarhögskolans E-arkiv. Enkätundersökningens klasser och intervjudeltagare har även erbjudits att tillhandahålla ett exemplar av uppsatsen efter slutförandet av kursen.

7:2 Samtyckeskravet

Ett första steg för att uppfylla samtyckeskravet har varit att begära tillstånd av berörd rektor och lärare på de skolor där studien har genomförts. I vissa fall då undersökningsslagdeltagarna är under 15 år krävs även vårdnadshavares samtycke. Då samtliga undersökningsslagdeltagare är gymnasieelever eller före detta gymnasieelever och därmed fylla 15 år samt att frågorna i studien inte är av privat eller känslig natur har detta inte varit nödvändigt. Ytterligare en förutsättning för att ett samtyckeskrav som inhämtas av tredje part skall vara giltigt är att studien genomförs inom ramen för ordinarie arbetsuppgifter och på vanlig arbetstid. Utifrån samma kriterier uppfylls kravet när de gäller de ungdomar som deltagit i intervjuerna, dock med den skillnaden att dessa ungdomar själva har kunnat välja plats och tid för genomförandet.

7:3 Konfidentialitetskravet

Konfidentialitetskravet gällande enkäterna har uppfyllts genom att enkäterna är anonyma. Insamlade uppgifter kan inte kopplas till enskild uppgiftslämnare och materialet ska efter genomförd studie och betygssättning av uppsatsen förstöras.

¹⁶ Bilaga 3: Missivbrev till skolorna

¹⁷ Bilaga 4: Missivbrev till intervjudeltagarna

När det gäller intervjuerna uppfylls kravet genom att ljudupptagningen raderas efter betygssättning av uppsatsen.

7:4 Nyttjandekravet

Insamlat material har endast använts av mig själv för forskningsändamålet i arbetet med min C-uppsats. För att uppfylla detta krav i praktiken betyder det att jag inte har, eller har haft, för avsikt att själv använda eller låna ut materialet för kommersiellt bruk eller andra icke-vetenskapliga syften. Information om detta har delgivits deltagarna, både skriftligt och muntligt innan genomförandet av studien.

8 Resultat

Utgångspunkten i strukturen för resultatframställningen är studiens tre frågeställningar:

1. Varför läser/läste ungdomarna på individuella programmet?
2. Hur ser eleverna/ungdomarna på sin grundskoletid?
3. Hur ser de på framtiden som elev/tidigare elev på IV?

Först presenteras enkätresultaten direkt följt av intervjuresultaten. För att underlätta resultatframställningen av intervjuerna har jag, enligt den ordning som intervjuerna genomförts, döpt informanterna till Adam, Bertil, Cecilia och Daniella. Dessa fingerade namn förekommer endast i de fall där intervjuresultaten inte presenteras i gruppform.

8:1 Frågeställning 1 i studien:

Varför läser/läste ungdomarna på individuella programmet och inte på ett nationellt program?

Del 1 i enkäten: fråga 1 och 4, orsak

På frågan om varför eleverna går på IV är det relativt lika många som anger att de saknar godkänt i något eller några kärnämnen som anger att de går på IV av andra orsaker. I huvudsak anges Privplats¹⁸ samt skolk som andra orsaker till att de går på IV.

¹⁸ Privplats betyder att eleverna är inskrivna på IV men läser på, som tidigare nämnts, programriktat individuellt program.

På frågan om vad eleverna hade velat göra i stället om de inte hade läst på IV svarar en klar majoritet av eleverna att de hade velat läsa på annat gymnasieprogram.

Del 1 i intervjuguiden: orsak

Sammantaget i intervjustudien anger informanterna att de saknar betyg i kärnämnen som främsta orsak till att de läser på IV. Variationen inom gruppen är stor när det gäller i vilka kärnämnen som betyg saknas. Svaren täcker allt från att endast sakna betyg i ämnet svenska till att sakna betyg i samtliga av grundskolans ämnen.

8:2 Frågeställning 2 i studien:

Hur ser eleverna/ungdomarna på sin grundskoletid?

Del 2 i enkäten: fråga 7-11, skolk

De flesta av eleverna hade sett fram emot att få börja i grundskolan. Av de elever som svarat på frågan om skolk är det en klar majoritet som har skolkat. Följdfrågan handlar om under vilken period, under grundskoletiden, de skolkat som mest. Svaren visar att det finns en klar majoritet som har skolkat under år 6-9. Endast en elev har angett år 4-5 som den period i grundskolan då eleven skolkat, som mest. De flesta anger skoltrötthet, saknad av stöd och motivation till att gå till skolan, saknad av fungerande relation mellan elev och lärare samt lärare och elev. Följande citat är ett fåtal utvalda av alla de citat som ger uttryck för detta. *"Fanns olika skäl. Kom ej överens med lärare, insåg att jag inte kunde." "Jag orkade inte och fick inte den hjälp jag behövde." "För att jag hade svårt i skolan. Men lärarna sket i mig och sa att jag kunde fast jag inte förstod alls." "För att jag inte kände mig motiverad till att plugga."*

Del 2 i intervjuguiden: skolk

Av de fyra intervjuerna är det två informanter som uttryckligen talat om att skolk förekommit i stor utsträckning. Daniella berättar: *"Mamma trodde ju att allting va bra. Eftersom att jag sa ju att jag gick i skolan så hon fick ju aldrig veta någonting förrän i maj när jag skulle sluta nian. Då tog rektorn kontakt med mamma å sa att din dotter inte har gått här, nästan alls, under nian."* Även Adam berättar att skolk förekommit, främst under högstadiet. *"Jag gick till skolan och var med på de andra lektionerna, men inte grundämnena för där ville jag satsa hårt på IV."*

Del 3 i enkäten, fråga 12-18: hjälp och stöd i hem och skola

På frågan om eleven har haft lätt eller svårt för att lära sig att läsa svarar en klar majoritet att varit ganska lätt. Endast en elev har svarat att det varit väldigt svårt. När det gäller intresset för att läsa engelska är fördelningen mellan väldigt kul och tråkigt lika stor, något fler har svarat ganska kul. På frågan om det varit lätt eller svårt med matematik är det ingen större skillnad mellan de som svarat att det varit ganska svårt och de som svarar att det varit ganska lätt. På frågan om vilka ämnen eleverna har tyckt mest om, i grundskolan, hamnar idrott i topp följt av matematik och engelska. När det gäller de ämnen som eleverna har tyckt mindre om i grundskolan hamnar matematik etta, no¹⁹ tvåa och engelska ligger på tredje plats. När det gäller stöd i skolan visar resultaten att de flesta upplever att de delvis har fått stöd. Samma resultat gäller för elevernas upplevelse av att ha fått stöd hemifrån under grundskoletiden.

Del 3 i intervjuguiden: hjälp och stöd i hem och skola

Adam menar att matematiken är det som varit svårast ju mer avancerat det blev med stigande årskurser. Han har även haft det svårt med läsningen men kan inte minnas om det var svårt att lära sig att läsa. Adam berättar också att ingen test för dyslexi har gjorts men tror själv att det kan vara så för att det finns i familjen. I engelska hade han stödundervisning i form av "liten grupp". För övrigt är hjälp och stöd i skolan något som han har saknat hela skolgången. Adam tillägger att när det är så många elever i samma klass och bara en lärare så hinner inte lärarna med. *"Det är ju flera som behöver hjälp och väntar, då blir det bara snabba svar och då förstår man inte riktigt."* Hjälpen hemifrån, berättar Adam, har varit haltande men förståelsen har varit stor.

Bertil berättar att generellt sett har inget i grundskolan varit svårt. *"Men just svenskan, varför det gick i krasch? Det vet jag faktiskt inte riktigt, jag har väl aldrig känt något för svenskan de har varit helt ointressant. Sen har jag alltid ifrågasatt varför man ska lära sig svenska eller vissa saker. Men de sa att det var allmänbildning."* Stöd i skolan upplever Bertil att vissa lärare har kunnat ge, men berättar också att det handlat om vilken slags lärare det varit. Det har varit viktigt för honom att möta någon som är engagerad i barn och ungdomars frågor och problem. Bertil berättar att stöd och förståelse hemma under grundskoletiden har funnits.

¹⁹ No är en förkortning av naturorienterande ämnen

Cecilia berättar att det alltid har varit svårt med koncentrationen men beskriver samtidigt att det har varit lätt och alltid gått ganska snabbt att lära sig nya saker. Däremot har hon alltid upplevt matematiken som svår. *”Nu har jag fått godkänt i MA-A²⁰ sen har jag struntat i matten totalt för jag har känt att jag ville komma över matten och få det klart.”* Läsning är inget som hon har upplevt som ett problem, däremot har det varit svårare med tal och skrift, tilläger Cecilia. När det gäller stöd i skolan har Cecilia ofta fått höra att hon kanske bör gå till skolans kurator om det känns jobbigt. *”Men de gör ju inte mina betyg bättre heller för det handlar inte bara om skolan utan även det som är utanför skolan. Inte det här att man är osmart och inte kan.”* Stödet och förståelsen menar Cecilia har kommit hemifrån.

Daniella var under den första delen av sin grundskoletid nästan enda eleven med svenska som modersmål och låg därför ständigt före de andra i klassen. Inte bara försprånget med modersmålet var av betydelse, hon hade även lärt sig läsa redan som fyraåring och redan som femåring var matematikkunskaperna i nivå med förstaårseleverna i grundskolan. *”Så jag tyckte ju liksom aldrig att det var kul när dom satt där å tragglade med 1+1 och 2+2.”* Daniella har haft mycket stöd hemifrån. Från hemmets sida har begäran om att hon skulle ha fått flytta upp en årskurs framförts. Dock har skolan inte infriat önskemålen för Daniella.

Del 4 i enkäten, fråga 19-30: självständighet och inflytande

På frågan om eleverna anser att de har haft någon nytta av det de lärt sig i grundskolan har de flesta elever svarat: Ja en del. Nästan lika många har svarat att de har haft användning av det mesta, av det de lärt sig i grundskolan. Endast två elever har svarat att ingenting av det de lärt sig har kommit dem till nytta. På frågan om eleverna tror att de kunnat lära sig det grundskolan lärt ut någon annanstans svarar de flesta att de till viss del tror det. På frågan om på vilket sätt eleverna tror att de kunnat lära sig det grundskolan lärt ut har de flesta elever angett föräldrar, syskon eller andra personer som tänkbara alternativ för detta.

²⁰ MA-A är den stegvis första matematik kursen på gymnasienivå

En majoritet av eleverna har svarat att de anser att deras lärare, i grundskolan, sett och bekräftat dem. Endast en elev har svarat aldrig, på frågan. Svaren visar också att de flesta elever anser att deras lärare, i grundskolan, har lyssnat på vad de haft att säga. När det gäller möjligheten att själv få välja arbetsätt i grundskolan visar resultaten att de flesta av eleverna anser att de oftast har haft möjlighet att göra det. Resultaten visar också att en klar majoritet av eleverna anser att de oftast har fått pröva olika slags hjälpmedel t.ex. miniräknare, spel, dator, låtsaspengar. På frågan om eleverna har fått pröva på olika material och uttrycksformer i skolarbetet svarar de flesta att de fått göra det. På frågan om eleverna anser att de haft möjlighet att påverka innehållet i de olika ämnena är svaren mellan: oftast, ibland, sällan och aldrig relativt jämnt fördelat.

När det gäller frågan om eleverna anser att grundskolan tagit till vara på elevernas styrkor och intressen i de olika ämnena, har de flesta eleverna svarat: ibland. På frågan om eleverna tror att de hade klarat av grundskolan ännu bättre om de hade kunnat påverka innehållet är svaren ja och kanske relativt jämt fördelat. En klar majoritet av eleverna anser att de inte fått göra tillräckligt många studiebesök under grundskoletiden.

Del 4 i intervjuguiden: självständighet och inflytande

Adam upplever att bekräftelse från lärarna till största del förekom i negativ form. Adam berättar att lärare både struntade i och blev irriterade på honom. Vidare berättar han att arbetsättet inte varit särskilt varierande. *”I grundskolan var det ju bara att sitta där och plugga. Jag behövde ju få förklarat för mig. Då sa de bara att det är så och så och då stog jag bara som ett frågetecken.”* Adam anser inte att skolan tagit till vara på de starka sidorna. *”Nä, jag tycker inte att just min skolgång var speciellt bra men jag klandrar inte bara lärarna utan det var väl lite på grund av mig själv också.”* Han upplever inte att det funnits möjlighet till inflytande över sin egen skolsituation.

Bertil anser sig, i grundskola, ha blivit dömd efter umgänge men upplever sig ändå ha kommit bra överrens med lärare. Bertil tillägger att han var väl ingen bråkstake eller så men han ifrågasatte ofta varför han skulle lära sig vissa saker. Han anser att krav även i grundskolan kan vara bra men tror ändå inte att mer krav skulle göra att fler ungdomar skulle klara sig bättre. Möjlighet att pröva på olika sätt att lösa problem, använda olika hjälpmedel och material har förekommit i vissa ämnen, säger Bertil och tillägger att det beror mycket på hur läraren är. *”Det behövs fler lärare med idéer så att man kan få lära*

sig på olika sätt.” ”Oftast är det de yngre lärarna som gör mycket sånt. Men dom äldre arbetar mer med att man bara sitter ner vid bänken å tittar i boken.” Vidare berättar han att de starka sidorna till störst del har tagits tillvara på i de ämnen som Bertil har tyckt om t.ex. idrott och slöjd.

Cecilia har inte upplevt att skolan har bekräftat och lyssnat. När det gäller möjligheten att påverka den egna studiesituationen upplever hon att det är klart att det går att påverka genom att göra sitt bästa. Men tillägger också att det varit svårt då hon ständigt fick höra att ”du kan om du vill”. Cecilia har inte velat bli särbehandlad och har i stället kämpat med att prestera mer än de andra, i klassen. *”Jag ville inte få det lättare än någon annan. Men självklart gjorde jag ju mer saker än de andra för att försöka höja mitt betyg och inte mindre saker för att försöka få ett betyg.”* På frågan om hon har fått pröva olika sätt att lösa problem på och pröva olika material svarar hon: *”Det kan jag inte säga att jag fick utan det var bara det här snacket hela tiden: men du kan om du vill du är så duktig.”* Cecilia upplever inte att styrkor och intressen tagits till vara i grundskolan. Hon berättar att lärarna uppmanat henne att hitta något intresse i ett ämne. Cecilia tyckte det var svårt att göra när intresse för ämnet inte fanns. *”Visst man kanske tycker om musik men det betyder inte att man tycker om musik i skolan.”* Cecilia anser också att i skolan är man bara en elev som ständigt pressas till att prestera och inte en person.

Daniella har saknat bekräftelse under grundskoletiden. Hon berättar att nya utmaningar redan tidigt i grundskolan saknades. Under halva årskurs 8 och i princip hela årskurs 9 skolkade Daniella och ingen i skolan gjorde någonting för att ta reda på varför. Det omfattande skolket som förekom under så lång tid ledde till att Daniella slutade grundskolan med endast tio poäng. Dessa tio poäng var ett betyg i ämnet bild. Möjlighet att få pröva olika problemlösningar och hjälpmedel anser hon sig inte ha haft. Möjlighet till inflytande över sina studier, i grundskolan, upplever hon inte heller har funnits. *”Sen har jag haft otur att hamna på dåliga skolor också, skolor som har haft lite rykte om sig att vara dåliga.”*

Del 5 i enkäten: fråga 31-33, bäst och sämst med grundskolan, hur borde grundskolan vara?

En klar majoritet finns bland dem som anger ”kompisarna” som det bästa med grundskolan. Tätt följt av ”att få lära sig” och sedan ”vissa ämnen.” På frågan om vad som varit det sämsta med att gå i grundskolan är det svårt att föra samman de båda skolornas motiveringar. Svaren från den mindre kommunen visar en rangordning enligt följande: lärarna, specifika ämnen, bråk, mobbing, och sist stress. Rangordningen av svaren från den större kommunen är som följer: Press, stress, lektionerna och sist lärarna. För att grundskolan skall vara intressant och fungera anser eleverna i den mindre kommunen att variation är nödvändigt samt möjlighet att påverka. Eleverna i den större kommunen anser att grundskolan behöver minska pressen på eleverna och öka stödet. Dessa elever anser också att en mer nära och bättre kontakt mellan elev och lärare är önskvärd.

Del 5 i intervjuguiden: bäst och sämst med grundskolan, hur borde grundskolan vara?

Sammantaget beskriver de fyra informanterna en gemensam bild av vad det var som var sämst med grundskolan. De anser att det var för stora klasser, ingen tog sig tid att förklara så att man förstod, dålig relation med lärare, svag kontakt mellan skolan och världen utanför, för lite variation på lektionerna, avsaknad av flexibilitet och förståelse från lärarna. *”Varför ska man, när man läser historia lära sig vem som var kung under det kriget eller i det landet 1854. Det är ju sånt man bara pluggar till proven sen är det glömt.”* Att pressen under högstadiet upplevs som betungande är också något som de fyra ungdomarna upplevt. *”Man ska välja och ta ett moget beslut på vad man vill göra resten av sitt liv. Det är det som är så svårt det borde inte vara beroende på resten av ens liv. Det borde vara mer som en start på resten av livet, inte den här pressen att man måste veta.”*

Informanterna beskriver, generellt sett, en gemensam bild av hur grundskolan borde vara: Mindre klasser och fler lärare. Bättre relation mellan lärare och elever. Lärare som bryr sig, lyssnar, bekräftar och delar med sig. Mer resurser för att tidigt kunna upptäcka svaga elever. Mer variation i innehåll och arbetssätt samt konkreta och relevanta förklaringar till varför man ska lära sig vissa saker. *”Du är inte här för att jag eller din*

mamma ska bli glada, utan du är här för att du verkligen ska lära dig det här. Det är viktigt för dig.”

Vad som varit bra med grundskolan framkommer inte i intervjuerna. Däremot talar informanterna mycket starkt om hur det har varit att gå på IV och vad det har betytt för dem. *”IV-programmet var det bästa jag har varit med om, bra lärare, bra arbetssätt och lite mindre grupper.”* *”IV har verkligen förändrat mitt liv kan man säga. Jag gick dit utan några förhoppningar och hade det bästa året i mitt liv, faktiskt! Jag behövde verkligen IV för att klara gymnasiet.”* *”IV var jätte bra för mig! Man fick sånt självförtroende för dom peppade en hela tiden i ett års tid.”* *”När jag började där så var det rätt skönt med, ja inte ett sabbatsår men ett år för att ta det lugnt hämta styrka för att plugga sen.”*

8:3 Frågeställning 3 i studien

Hur ser de på framtiden som elev/tidigare elev på individuella programmet?

Del 1 fråga 2,3, 5 och 6 i enkäten: mål, framtid och möjligheter

På frågan om vilket mål eleverna har efter IV svarar en klar majoritet att det är studier på annat gymnasieprogram. På frågan om målet efter genomfört gymnasieprogram är högskole/universitetsstudier eller arbete svarar en klar majoritet arbete. På frågan om eleverna anser att samhället fungerar tillfredställande när det gäller valmöjligheter mellan studier eller arbete är det lika många som svarat: Ja, helt klart, som svarat delvis. Frågan har även gett utrymme för egen motivering. *”Det finns ingen möjlighet att få jobb innan man fyllt 18.”* *”Det känns som att man måste känna folk för att få arbete.”* *”Om man jämför gymnasiet nu mot för 20 år sedan så finns det en stor skillnad. Vi har mycket mer att välja mellan och många program ger jobb direkt efter gymnasiet.”* *”Jag vill studera så att jag kan få jobb sen senare i livet.”*

Del 5 i intervjuguiden: mål, framtid och möjligheter

Samtliga informanter i intervjustudien känner stort hopp inför framtiden. De kan alla tänka sig att studera vidare senare i livet. *”När jag tänker på mina lärare som har varit så snälla mot mig tänker jag: Tänk att få ge det här till någon annan, för jag vet ju hur viktigt det är att ha en person som verkligen tror på en!”*

Alla fyra fortsatte på ett gymnasieprogram efter IV och det har gått bra. I dag har de arbete och uttrycker stolthet över sitt år på IV och sin sammantagna prestation av sina fyra år på gymnasiet.

9 Analys

Till viss del har det varit svårt att finna gemensamma beröringspunkter. Denna svårighet har å andra sidan vidgat mitt eget perspektiv. En beröringspunkt som varit mycket tydlig är det faktum att allmänt missnöje med skolan och skoltrötthet följt av skolk har till nära på 100 % debuterat under högstadietiden. Andersson (1999) poängterar mycket starkt att många elever i grundskolan upplever, särskilt den senare delen av den, som något meningslöst och tråkigt. Vidare talar Andersson (a.a.) om att dessa elever ofta bär på en känsla av att inte de inte bekräftas eller ens syns i skolans värld. Av de två undersökningsgrupper jag har träffat i genomförandet av min studie framkommer uttryck för känslor som dessa tydligast i intervjuerna. Detta resultat var inte väntat. Det kan bero på flera saker, antingen är enkäten svag så svag i sin utformning att den inte täcker frågor som dessa. Det kan också vara så att jag i min muntliga framställning vid genomförandet har varit otydlig. En annan förklaring kan vara just den att en halvstrukturerad intervju har mer karaktären av ett möte mellan människor i form av ett samtal. Vilket i så fall talar för att en form av förtroende uppstår i denna metod som uteblir i enkätmetoden. Ett sista alternativ skulle kunna vara födelseårens tidsskillnad, kan hända har bemötande, bekräftelse, medverkan och inflytande fått ett större utrymme i grundskolan idag än för cirka fem år sedan? Andersson (1999) talar även om det faktum att ett vanligt misstag från skolan är att ”förflytta” skolrelaterade problem till att bli individuella problem. Andersson (a.a.) talar även om att det inte är ovanligt att skolan anser att elevers vantrivsel enbart beror på deras privata situation. Dalin (1994) menar att det samhälle som barn och ungdomar befinner sig i idag är ett samhälle där den egna livssituationen mycket hastigt kan förändras. Vidare menar Dalin att de som är verksamma inom skolan inte kan förutsätta att de elever som de möter har en livssituation som endast eller alltid liknar de som lärarna själva känner till. En liten del av detta synsätt går att urskönja ur de öppna frågeställningarna i enkäterna. Men även här framkommer upplevelser av detta på ett mer tydligt sätt i intervjuerna.

Förhoppningsvis har även detta förbättrats i våra grundskolor idag. Sett med Bronfenbrenners (Hwang & Nilsson 1995) glasögon skulle i så fall detta betyda att grundskolan i dag ser på skolan, dess verksamhet, eleverna och föräldrarna som aktörer inom ett gemensamt system. I Bronfenbrenners (a.a.) utvecklingsekologiska system utgör just detta system, kallat mikrosystemet, den miljö som närmast omger eleven och där samtliga delar bör samverka för att eleven ska kunna trivas, känna tilltro, uppleva glädje över att lära, bli bekräftad, ges möjlighet till inflytande och därmed de bästa förutsättningarna att utvecklas. Bronfenbrenner (a.a.) menar med sin teori att tidsfaktorn är mycket viktig då den påverkar både individen och miljön. Vidare menar Bronfenbrenner (a.a.) att det inte spelar någon roll om förändringen sker hos individen eller i omgivningen, individens utveckling påverkas alltid. Detta perspektiv styrker även Dalins (1994) syn på att ungdomar och barn i sin privata situation utsätts för mer påfrestningar idag än tidigare och detta följer naturligt med eleven även in i skolan.

En annan jämförelse som är värd att blicka tillbaka på är frågan om eleverna har haft svårt med sin läsning. Här framkom i studien, ett för mig, förvånansvärt positivt resultat. Detta trots att studien representerar en mycket liten del, för att inte säga en otroligt liten, av alla de ungdomar som har eller har haft ett år av gymnasieutbildning på IV. Som gräddes på moset fanns i resultatet inte heller något entydigt som talade för att dessa ungdomar har haft några omfattande svårigheter med engelskan. Däremot var svårigheter med matematik något som framkom mycket tydligt i de båda undersökningsgrupperna. Enkvist (2001) menar att skolan idag har premierat individuellt arbete på bekostnad av att eleverna i all för stor utsträckning berövats möjligheten att utveckla kunskaper i samspel med andra. Dalin (1994) talar om det faktum att allt fler ungdomar idag tillbringar mycket ensam tid vid datorn ställer ett högre krav på skolan som en plats där eleverna ges möjlighet att utveckla social kompetens. Detta sker enligt både Enkvist (a.a.) och Dalin (a.a.) bäst i samspel med andra, i detta fall med lärare och kamrater. Ytterligare en tydligt gemensam beröringspunkt som hör hemma i detta sammanhang är det faktum att ”kompisar” är det som tycks vara det absolut bästa med grundskolan. Detta visar mycket tydligt vilken betydande social arena skolan utgör. Och att det är viktigt att individen bereds utrymme för att ta ansvar, ges möjlighet att både medverka och påverka i sitt lärande och görande. Andersson (1999) menar att de elever som inte upplever att de kommer till sin rätt i skolan ofta ser kontakten med kamraterna som kanske den enda, för dem, viktiga

anledningen att gå till skolan. Det är också dessa faktorer menar Andersson (a.a.) som ofta den främsta orsaken till att skolk uppstår. Vidare menar Andersson (a.a.) att grundskolan utgör så pass stor del av barn och ungas liv att det är sorgligt att de inte ges möjligheten att minnas dem med glädje.

Mellan den genomförda studien och Hultqvists (2001) studie finns en hel del skillnader. Hultqvists (a.a.) studie har en något mer negativ framtoning när det gäller hur eleverna upplever tiden för studier på IV. Hultqvist (a.a.) menar att eleverna upplevde att de ”var annorlunda” i förhållande till de som gick på nationella program. Dels för att de inte hade läxor men också för att de hade något annorlunda utformade klassrum samt att de många gånger i större utsträckning var ”kompisar” med lärarna. I Hultqvists (a.a.) studie talar eleverna om IV som ”slappt” samt använder även begrepp som ”dagis”. Hultqvist (a.a.) menar att det förhållningssätt och den otydliga struktur som eleverna mötte på IV inte stämde överens med den kulturella bild som de, genom sina erfarenheter, har av vad skola är och står för. I intervjustudien framkom att informanterna uppskattade att de inte hade en massa läxor. De menade att det sänkte pressen på dem. Genom att de nu fick möjligheten att studera i lugn och ro, för att äntligen få befästa sina kunskaper och inte bara producera för att någon annan skulle vara nöjd. Informanterna talar med mycket värme om hur de brukade fika med lärarna på morgonen. De berättar även att det var mycket vanligt förekommande att lärarna på IV fortsatte att hålla kontakten med dem även efter det att de börjat på ett nationellt gymnasieprogram. En annan skillnad mellan Hultqvists (a.a.) studie och de som framkommit av informanterna i denna studie är att Hultqvist (a.a.) menar att det enda som förenar eleverna på IV är det faktum att de behöver ett extra år på gymnasiet. Informanterna i denna studie menar att det som förenade eleverna på IV inte bara var att de alla var elever som var i behov av särskilt stöd. De var också de som ville satsa som hade ett gemensamt mål att gå framåt att klara sig i livet. Informanterna menar att utifrån detta växte även en mycket stor och betydande gemenskap fram i elevgruppen men även mellan elever och lärare. Hultqvist (a.a.) talar om elevernas upplevelser av ett utanförskap i form av vi och dem, mellan elever på IV och elever på de nationella programmen. Informanterna i denna studie talar också om hur de blev betraktade av de andra men vidhåller ändå att de ”struntade” i det. De ville verkligen lyckas, den här gången.

10 Slutsats och diskussion

Syftet med uppsatsen har varit att söka reda på varför elever som går på individuella programmet går där, samt hur de upplevt att deras tidigare skolgång har varit. Vidare var syftet med studien att söka reda på om de elever som idag läser på IV och de elever som har läst på IV har några gemensamma beröringspunkter gällande deras upplevelser av grundskoletiden och deras syn på framtiden. Studien behandlar ett empiriskt material i form av en enkätundersökning och en intervjustudie. Då de två metoderna rent praktiskt står mycket långt ifrån varandra har det inte varit helt enkelt att föra samman dem i en gemensam presentation som ger de båda empiriska delarna rättvisa. Resultaten i undersökningen kan inte generaliseras till andra skolor. Dock kan det empiriska underlaget utgöra en öppning för eventuell fortsatt forskning. En svårighet som jag har upplevt, utifrån mitt val att använda mig av två olika metoder, var att framställa en enkät som skulle innefatta allt det som kunde tänkas komma fram ur en halvstrukturerad intervju. En klar fördel med att föra samman de båda metoderna har varit att intervjuerna är det som utgjort en fördjupad innebörd i det empiriska materialet.

Då bearbetningen har genomgått två vändor har det även gått att urskilja skillnader mellan de båda skolorna. Dock har de frågeställningarna som är direkt kopplade till skillnaderna varit så små att de inte har utgjort någon bärande del i studien. Trots detta anser jag de värda att lyftas fram i denna del. På frågan om vad som varit sämst med skolan har eleverna på skolan i den mindre kommunen angivit i första hand lärarna och i sista hand stress. Det motsatta förhåller sig i svaren från eleverna i den större kommunen som i första hand har angivit press och i sista hand lärarna. Här skulle den faktiska omgivningen kunna vara en förklaring. Då den mindre kommunen har ett mycket längre avstånd till närmaste stad. Detta har väckt mycket tankar och funderingar, hos mig. Hur mycket av den samhälliga strukturen, dess omgivningar och miljö påverkar, förutom politiska intentioner och skolans styrdokument, möjligheten till inläring och utveckling? Detta är något som jag finner skulle vara intressant att studera vidare utifrån Bronfenbrenners utvecklingsekologiska perspektiv och miljöns påverkan på individen.

Den kanske mest tydligt framträdande gemensamma beröringspunkten handlar mer om den totala upplevelsen av grundskolan som något eleverna, förmodligen, inte direkt kommer att minnas med glädje. Det är också den gemensamma beröringspunkt, mellan de två studierna, som berör mig som person som mest. Den slutsats jag vill dra i det sammanhanget är att när de olika systemen som, enligt det utvecklingsekologiska perspektivet, omger individen inte samspekar med varandra blir det svårt för individen att uppleva den nödvändiga balans som ger tillfredsställelse i den näromgivande miljön. Sett ur detta perspektiv blir det således mycket tydligt vart i grundskolan mer resurser behövs. Jag anser att det är i grundskolans senare del. Det är under år 6 till år 9 som eleverna har det som svårast med sig själva i sin egen utveckling. Det är under den perioden som de söker sig själva och som de prövar sina argument och idéer för att uppnå en frigörelse från det inre barnet. Det är även ett steg i en frigörelse från sina föräldrar och andra viktiga vuxna. Därför blir det mycket viktigt för dem att få möjligheten att möta vuxna som är goda förebilder och som låter dem få vara med och påverka sin egen utveckling. De behöver få möta en skola som ger dem ett visst mått frihet under ansvar. En skola som är öppensinnad och som samspekar med individen och världen utanför skolans ramar och struktur.

Oavsett om de utbildningspolitiska intentionerna att överbrygga skillnaderna mellan praktiska och teoretiska utbildningarna har slagit igenom eller inte behöver grundskolan förändras, kanske inte för alla elever men för tillräckligt många för att det nu måste ske. Det kan aldrig vara rätt att så många som 7 % av eleverna som slutar grundskolan ska behöva gå på IV för att få uppleva en positiv skolgång. Att siffran av andelen elever som går på IV, direkt efter avslutad grundskola är förhållandevis en stabil siffra sedan 1999 är ingen ursäkt för att inget behöver göras. Tidsaspekten är alldeles för lång och siffran är alldeles för stor. Jag har inte för avsikt att här rada upp en massa tjusiga förslag på vad denna förändring bör innehålla. Inte heller hur den bör genomföras. Dessa svar anser jag att de elever och ungdomar som deltagit i studien bidrar med mycket bättre än vad jag själv skulle ha gjort. Ett förslag från min sida är att: då förändringar får bättre genomslagskraft och därmed ett bättre resultat bör man i första hand söka svaren hos dem som behöver förändringen. Varför inte söka svaret på den frågan på det individuella programmet?

Referenser

Litteratur

- Andersson, B-E. (1999): *Spräng skolan!* Jönköping: Brain Books AB.
- Bryman, A. (2006): *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Dalin, P. (1994): Första boken i en serie om tre: *Utbildning för ett nytt århundrade*. Stockholm: Liber Utbildning AB.
- Dnr 2006:03130: *Redovisning av uppdrag om individuella program*. Stockholm: Skolverket, utskrift i PDF-format.
- Enkvist, I. (2001): första upplagan (2000): *Feltänkt – En kritisk granskning av idébakgrunden till svensk utbildningspolitik*. Stockholm: SNS Förlag.
- Hultqvist, E. (2001): *Segregerande integrering. En studie av gymnasieskolans individuella program*. Studies in Educational Sciences 38. Stockholm: HLS Förlag
- Hwang, P. & Nilsson, B. (1995): första utgåva omtryck (2003): *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Myndigheten för skolutveckling: 2006:56: *Kvalitet inom IV –hela skolans ansvar*. Stockholm: Liber
- SCB, *På tal om utbildning 2006*.
- Vetenskapsrådet. (2002): *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet .

Internet adresser

www.scb.se

www.skolverket.se

www.gymnasieguiden.se

Bilagor: 4 stycken

Bilaga 1: Enkäten

Del 1 innehåller frågor om varför du läser på IV och i vilken utsträckning du upplever att beslutsfattare inom utbildningsfrågor och arbetsmarknaden lyssnar på och skapar förutsättningar för elever och ungdomar att kunna välja mellan vidare studier och arbete.

Kille Tjej

Födelse år: _____

1) Varför går du på IV-programmet? Kryssa för det eller de svar som stämmer bäst in på din situation.

Saknar tillräckliga betygspoäng för önskat program

Saknar godkänt i kärnämnen

Brister i svenska språket

Avhopp från annat program. Vilket? _____

Andra orsaker. (frivilligt) Vad? _____

2) Vilket är ditt mål efter IV?

Studier på annat gymnasieprogram

Arbeta

3) Om du svarat studier på fråga två, vad är ditt mål efter studier på annat gymnasieprogram?

Studier på högskola eller universitet

Arbete

4) Om du inte hade läst på IV, vad hade du velat göra i stället?

Läst på annat gymnasieprogram. Vilket? _____

Arbetat. Med vad? _____

5) Tycker du att samhället fungerar så att du har tillräckliga möjligheter att välja om du vill studera vidare eller arbeta?

Ja, helt klart

Nej, absolut inte

Delvis

6) Motivera gärna ditt svar på fråga fem om dina möjligheter att själv kunna välja mellan studier eller arbete.

Del 2 innehåller frågor som handlar om hur du upplevt din grundskoletid.

7) Såg du fram emot att få börja grundskolan?

Ja

Nej

Minns inte

8) Har du tyckt om att gå i grundskolan?

Ja jag har älskat skolan

Ja det var okey

Nej inte alltid

Nej jag hatade att gå i skolan

9) Har du skolkat under din tid i grundskolan?

Nej aldrig

Nej men jag har varit nära

Ja många gånger

Ja men inte så många gånger

Ja i perioder

10) Om du svart ja på fråga tre, i vilken årskurs skolkade du som mest?

1-3

4-5

6-9

11) Motivera gärna varför du skolkade

Del 3: Hjälp och stöd i hem och skola, med skolarbetet

12) Hade du lätt eller svårt för att lära dig läsa?

- Väldigt lätt
- Ganska lätt
- Ganska svårt
- Väldigt svårt

13) Tyckte du att det var kul att läsa engelska

- Väldigt kul
- Ganska kul
- Ganska tråkigt
- Väldigt tråkigt

14) Hade du lätt eller svårt med matematik?

- Väldigt lätt
- Ganska lätt
- Ganska svårt
- Väldigt svårt

15) Vilket/Vilka ämnen tyckte du mest om, i grundskolan?

16) Vilket/Vilka ämnen tyckte du mindre om, i grundskolan?

17) Tycker du att du fick den hjälp och det stöd du behövde i skolan, under din grundskoletid?

- Ja
- Nej
- Delvis

18) Tycker du att du fick det stöd och den hjälp du behövde hemifrån, under din grundskoletid?

- Ja
- Nej
- Delvis

Del 4: Självständighet och inflytande

19) Tycker du att du har haft nytta av det du lärde dig i grundskolan?

Ja det mesta

Ja en del

Nej ingenting

20) Tror du att du hade kunnat lära dig det grundskolan lärt ut någon annanstans?

Ja

Nej

Till viss del

21) På vilket sätt tycker du att du hade kunnat lära dig det grundskolan lärt ut, om du inte hade gått i grundskolan? Ange det/de svar som stämmer bäst med din uppfattning.

Genom fritidsintressen

Genom föräldrar, syskon, vänner eller andra personer

Genom media

Genom arbete

Annat (motivera

gärna)_____

22) Tycker du att dina lärare såg och bekräftade dig, i grundskolan?

Alltid

Oftast

Sällan

Aldrig

23) Tycker du att dina lärare lyssnade på vad du hade att säga, i grundskolan?

Alltid

Oftast

Sällan

Aldrig

24) Tycker du att du har haft möjlighet att själv välja arbetsätt i grundskolan? (t.ex. hur du vill lösa en uppgift eller ett problem)

Oftast

Ibland

Sällan

Aldrig

25) Tycker du att du har fått pröva olika slags hjälpmedel i skolarbetet, i grundskolan?

(t.ex. använda miniräknare, låtsaspengar, spel, dator, Internet, faktaböcker o.s.v.)

Oftast
Ibland
Sällan
Aldrig

26) Tycker du att du har fått pröva på olika material och uttrycksformer i skolan?

(t.ex. drama, sång, dans, konst, film o.s.v. vid redovisningar)

Oftast
Ibland
Sällan
Aldrig

27) Tycker du att du har fått vara med och påverka innehållet i de olika ämnena?

(ge gärna exempel på ämne)

Oftast, i _____
Ibland, i _____
Sällan, i _____
Aldrig, i _____

28) Tycker du att grundskolan har tagit till vara på dina styrkor och dina intressen i olika ämnen? (ge gärna exempel på ämne)

Oftast, i _____
Ibland, i _____
Sällan, i _____
Aldrig, i _____

29) Tror du att du hade klarat grundskolan ännu bättre om du hade kunnat påverka innehållet?

Ja
Tveksam
Kanske
Nej

30) Tycker du att du under din grundskoletid fick göra tillräckligt många studiebesök?

Ja
Nej

Del 5 innehåller så kallade öppna frågor. Här kan du själv motivera och berätta om dina egna upplevelser och erfarenheter från din tid i grundskolan.

31) Vad var det bästa med att gå i skolan?

32) Vad var det sämsta med att gå i skolan?

33) Hur tycker du att skolan skall fungera för att de första nio åren i skolan skall vara intressant?

Tack för att du ville delta i studien och för att du tog dig tid att svara på mina frågor!

Marie

Bilaga 2: Intervjuguiden

Intervjuguide till de halvstrukturerade intervjuerna

Varför läste du på IV?

- Vilka mål fanns?
- Vilka valmöjligheter fanns?

Stöd, medbestämmande, ansvar, bekräftelse och inflytande?

- Fick du pröva på olika material, vägar till problemlösning och uttryckssätt i grundskolan?
- Hade du möjlighet att påverka innehåll och arbetssätt?
- Tog skolan tillvara på dina starka sidor och dina intressen?
- Stöd hemma?
- Stöd av och i skolan?
- Skolk?

Hur var din tidigare skolgång?

- Vad var det bästa?
- Vad var det sämsta?
- Hur tycker du att skolan skall fungera de nio första åren för att skolan ska vara intressant/kännas bra?

Skillnader mellan IV och grundskola?

- Bra-Dåligt
- Status: egen känsla/upplevelse vänner och vuxnas syn och åsikter?

Framtiden

- Hur ser du på framtiden: studier/arbete, möjligheter?
- Självbild, självförtroende, självkänsla i dag jämfört med vårterminen i år 9?

Bilaga 3: Missivbrev till undersökningsdeltagarna

Till er som deltar i enkätstudien om individuella programmet

Jag läser min sista termin på Lärarhögskolan i Stockholm och skall nu göra mitt examensarbete i specialpedagogik.

Den studie som ligger till grund för min C-uppsats utgörs av enkätundersökningar på två stycken individuella gymnasieprogram, samt fyra stycken halvstrukturerade intervjuer.

Det inre syftet med studien är att söka reda på varför eleverna läser/har läst på IV samt att söka reda på om de tycker att de har saknat något under sin grundskoletid och i så fall vad. Ett yttre syfte med studien är att ge dessa elever en röst utåt vilket till störst del sker genom den intervju som du/ni just har genomgått.

Studien bygger på övergripande frågor som: Vilken är anledningen att jag valt att läsa ett läsår på IV? Om jag upplever att jag saknat något under min grundskoletid vad tycker jag då att jag saknar? Vilka tankar finns kring vidare studier och arbete?

Enkätstudien är indelad i tre delar. De första två delarna innehåller ett antal flervalfrågor varav flertalet av dem kompletteras med uppföljningsfrågor. Frågorna handlar i huvudsak om hur du/ni har upplevt grundskoletiden samt skillnader mellan den och tiden på IV. Frågorna handlar också om hur du/ni såg och ser på framtida studier och arbete. Den tredje och sista delen består av tre stycken så kallade öppna frågor där stor möjlighet finns att själv få berätta om vad som varit bra/mindre bra med den tidigare skolgången.

Enligt svenska vetenskapsrådet ställs fyra grundläggande krav, vilka jag har att uppfylla för att du/ni skall känna er trygga och säkra angående de uppgifter du/ni som informanter delger mig genom att svara på enkäten.

För att säkerställa att jag tagit hänsyn till de fyra etiska aspekterna: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet har jag använt mig utav Vetenskapsrådet Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning. (2002)

Att delta i undersökningen är frivilligt och du kan när som helst under studien avbryta din medverkan. Det du delger mig genom att besvara enkäten är högst konfidentiellt och kommer att behandlas därefter. Enkäterna kommer att sammanställas per fråga för att sedan delas in i kategorier med underrubriker och presenteras i tabellform. Vissa svar kan komma att återanges i form av anonyma citat i själva uppsatsen. Efter avslutad studie kommer det inhämtade skriftliga materialet att förstöras och kastas. Det finns inga som helst avsikter att använda materialet i kommersiellt syfte eller för utlåning. Uppsatsen kommer enligt gällande högskole- och universitets regler att läggas ut på ett E-arkiv vilket administreras av Lärarhögskolan i Stockholm. För de skolor som deltar i studien kommer ett exemplar av uppsatsen att tilldelas respektive klass på individuella programmet. Detta kommer att ske under januari 2008.

Om du har några frågor kan du alltid nå mig på: 070-245 45 91

Stort tack för er medverkan och för visat intresse! Marie Hakorinne

Bilaga 4: Missivbrev till intervjudeltagarna

Till dig som är informant i intervjustudien om individuella programmet

Jag läser min sista termin på Lärarhögskolan i Stockholm och skall nu göra mitt examensarbete i specialpedagogik. Den studie som ligger till grund för min C-uppsats utgörs av enkätundersökningar på två stycken individuella program på gymnasiet, samt fyra stycken halvstrukturerade intervjuer. Det inre syftet med studien är att söka reda på varför eleverna läser/har läst på IV samt att söka reda på om de tycker att de har saknat något under sin grundskoletid och i så fall vad. Ett yttre syfte med studien är att ge dessa elever en röst utåt vilket till störst del sker genom den intervju som du/ni just har genomgått. Studien bygger på frågor som: Vilken är anledningen att jag valt att läsa ett läsår på IV? Om jag upplever att jag saknat något under min grundskoletid vad tycker jag då att jag saknar? Vilka tankar finns kring vidare studier och arbete?

Denna intervjumetod är en så kallad halvstrukturerad intervju. Intervjun fungerar som ett samtal som styrs utifrån ett antal kategoriserade frågeområden. Frågorna handlar i huvudsak om hur du/ni har upplevt grundskoletiden samt skillnader mellan den och tiden på IV. Frågorna handlar också om hur du/ni såg och ser på framtida studier och arbete. Enligt svenska vetenskapsrådet ställs fyra grundläggande krav, vilka jag har att uppfylla för att du/ni skall känna er trygga och säkra angående de uppgifter du/ni som informanter delger mig under intervjun.

För att säkerställa att jag tagit hänsyn till de fyra etiska aspekterna: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet har jag använt mig utav Vetenskapsrådet Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning. (2002)

Att delta i undersökningen är frivilligt och du kan när som helst under intervjun avbryta din medverkan. För att jag skall kunna bearbeta intervjuerna på ett tillfredställande sätt underlättar det för mig att göra en ljudupptagning under pågående intervju. Det du delger mig under intervjun är högst konfidentiellt. Intervjuerna kommer att sammanställas i form av renskrivning, kategoriseras för att sedan delas in i underrubriker. Vissa svar kan komma att återanges i form av citat i själva uppsatsen. Efter avslutad studie kommer det inhämtade ljudmaterialet att raderas och det skriftliga kommer att kastas. Det finns inga som helst avsikter att använda materialet i kommersiellt syfte eller för utlåning. Uppsatsen kommer enligt gällande högskole- och universitets regler att läggas ut på ett E-arkiv som sköts av Lärarhögskolan. Även du/ni som deltar har möjlighet att själv få ett exemplar av C-uppsatsen. Jag kommer att delge er denna under januari månad 2008.

Om du har några frågor kan du alltid nå mig på:
070-2454591

Stort tack för ditt deltagande och för visat intresse!
Marie Hakorinne

Lärarhögskolan i Stockholm

Besöksadress: Konradsbergsgatan 5A
Postadress: Box 34103, 100 26 Stockholm
Telefon: 08-737 55 00
www.lararhogskolan.se

